

UDK: 061.7: 364.443:368+34.01+123.1+347.471.033+ 347.211+354.51+342.1

Mr Slobodan N. Ilijić,

član Predsedništva Udruženja pravnika Srbije

PRIKAZ SAVETOVANJA

DVADESET PETI SUSRETI KOPAONIČKE ŠKOLE PRIRODNOG PRAVA

1. Od 13. do 17. decembra 2012. godine na Kopaoniku su održani 25. susreti Kopaoničke škole prirodnog prava. „Pravo i moral“ bila je opšta tema ovih susreta pravnika. Referati svih domaćih i stranih autora raspoređeni su po sadržini u sledećih šest oblasti ili katedri: Pravo na život, Pravo na slobodu, Pravo na imovinu, Pravo na intelektualnu tvorevinu, Pravo na pravdu i Pravo na pravnu državu. Referati raspoređeni u katedre i sekcije publikovani su u zborniku radova, koji čine četiri toma časopisa za pravnu teoriju i praksu Udruženja pravnika Srbije *Pravni život*. Pažnju ovog prikazivača privukli su referati posvećeni pravu osiguranja, ali i referati koji su indirektno interesantni za pravo osiguranja, to jest za zaposlene u osiguravajućoj delatnosti.

2. Predsednik Udruženja pravnika Srbije **akademik prof. dr Slobodan Perović** podneo je osnovni referat pod naslovom „Prirodno pravo i moral“. Po obimu, osnovni referat predstavlja studiju posvećenu opštoj temi ovih susreta pravnika. U studiji se pošlo od definicije prava kao sistema pravnih normi zaštićenih sankcijom državne prinude, te od definicije morala kao sistema moralnih normi zaštićenih sankcijom autonomnog osećanja griže savesti ili prezirom društvene sredine. Najveći deo izlaganja bio je upravljen ka odnosu pravnog i moralnog poretka, uz brojne međučlanove kao što su različita filozofska učenja, norme o pravnom i moralnom poretku iz najvažnijih univerzalnih međunarodnih konvencija, sociološki postulati o pravu i moralu i drugo. U sklopu višeslojnog pravno-filozofskog ekspliciranja zadate teme,

za suvog praktičara u delatnosti osiguranja mogu da budu interesantna autorova preciziranja u drugom delu studije o pojmu običaja, zatim o pojmu javnog poretka, pa o pojmu prirodne obligacije, i najzad o pojmu ugovora kao akta moralne i pravne stvarnosti. Reč je o pojmovima poznatim ili korišćenim u pozitivnom zakonodavstvu u vezi sa delatnosti osiguranja, kao i sa osiguravajućom i poslovnom praksom. Po viđenju ovog prikazivača, za ključnu poruku učesnicima ovih susreta pravnik, pravnoj struci i nauci uopšte, mogle bi da se navedu sledeće autorove reči iz zaključka studije: „Pošteno živeti, drugoga ne vredati, svakome priznati ono što mu pripada.“

3. U okviru prve katedre – Pravo na život – nekoliko referata privuklo je veću pažnju. Iz prve sekcije ove katedre, čiji je naziv bio „Život“, možemo preporučiti referat **mr Dragana Obradovića** na temu „Krivično delo nepružanja pomoći licu povređenom u saobraćajnoj nezgodi“. Autor je pošao od činjenice da osiguranje od auto-odgovornosti u svim državama Evrope i sveta donosi najveći deo premije, ali i da tamo ima srazmerno najviše nezgoda u saobraćaju. Međutim, autor je ukazao da se pri saobraćajnoj nezgodi lako može doći u situaciju koja se pravno kvalifikuje kao nepružanje pomoći licu povređenom u saobraćajnoj nezgodi.

3.1. U drugoj sekciji prve katedre pod nazivom „Zdravlje“ više referata bilo je interesantno za delatnost osiguranja. Po redosledu objavljivanja u zborniku radova, prvi referat nosi naslov „Pravni aspekti rada Agencije za lekove i medicinska sredstva i značaj za sigurnost lekova“, a koautori su **dr Hajrija Mujović Zornić**, viši naučni saradnik Instituta društvenih nauka u Beogradu, i **Marko Milenković**, istraživač saradnik iz iste ustanove. U referatu su na osnovu Zakona o lekovima i medicinskim sredstvima iz 2010. godine i podzakonske regulative prikazani pravni položaj Agencije za lekove i medicinska sredstva, a zatim su razmatrane odgovornosti te agencije i nadležnog ministarstva sa stanovišta sigurnosti kliničkih ispitivanja lekova i medicinskih sredstava na ljudima i životinjama. Referat ovih autora jedan je od prvih tekstova u našoj periodici koji pravno obrađuje odgovornost javnih vlasti za sigurnost kliničkih ispitivanja lekova i medicinskih sredstava na ljudima i životinjama, što je važno za različite oblike osiguranja.

3.2. Na prethodnim, 24. susretima Kopaoničke škole prirodnog prava, održanim decembra 2011. godine, **dr Vesna Klajn Tatić**, viši naučni saradnik na Institutu društvenih nauka u Beogradu, podnela je zapažen referat u kome je uporednopravno prikazala ulogu etičkih komiteta (kod našeg zakonodavca

nazvanih etičkim odborima) u vezi s kliničkim ogledima na ljudima. Ona je ukazala na uporednopravnu praksu u kojoj se redovno pristupa osiguranju članova etičkog odbora, s tim što se odbor formira u pojedinoj zdravstvenoj ustanovi sa važnom ulogom u prethodnoj i završnoj fazi ocenjivanja konkretnog kliničkog ogleda na ljudima. Za 25. susrete Kopaoničke škole prirodnog prava isti autor, zajedno sa **Milanom M. Markovićem**, doktorantom na Pravnom fakultetu Univerziteta u Gracu, pripremio je referat „O ispunjenosti etičkih zahteva kao uslovu za pravnu dopustivost biomedicinskih istraživanja i kliničkih ogleda na ljudima“. Za osiguravače, koji prodaju dobrovoljno zdravstveno osiguranje, ovaj novi referat interesantan je jer sadrži primere iz strane kliničke prakse.

3.3. Pravo pacijenata na transplantaciju ljudskih organa vrlo je aktuelna tema u Evropi, pa i u Srbiji. O tome su podneta dva referata. Jedan je iz pera **Blanke Ivančić Kačer**, asistenta na Pomorskom fakultetu Univerziteta u Splitu, pod naslovom „Pravni promet ljudskim organima“, a drugi je iz pera **dr Ljubomira Kecmana**, kardiologa i dipl. pravnika, člana Udruženja za medicinsko pravo u Beogradu, sa naslovom „Kako ostvariti pravo pacijenta na transplantaciju organa koji su mu potrebni“. U oba referata data je solidna pravnička obrada ove teme iz ugla medicinskog prava, a zaposlenima u osiguranju ti referati donose ozbiljnu stručnu informaciju o jednoj aktuelnoj društvenoj pojavi.

3.4. Sudija Prvog osnovnog suda u Beogradu **Dragana Marčetić** napisala je referat „O karakteristikama postupka za naknadu štete nastale lekarskom greškom“. Autor se u referatu koristila terminom „lekarska greška u užem smislu reči“ – u značenju da je to „svaka mera lekara koja nije u skladu s važećim medicinskim standardom“ (Jakov Radišić). U referatu je korišćen i termin „lekarska greška u širem smislu“ – u značenju greške u obaveštavanju i pribavljanju informisanog pristanka pacijenta. Po mišljenju autora, lekarska greška u širem smislu reči predstavlja posledicu nepoštovanja prava pacijenta na informisani pristanak, što je propisano članom 28. Zakona o zdravstvenoj zaštiti iz 2005. godine, a podrazumeva pravo pacijenta da od nadležnog zdravstvenog radnika blagovremeno dobije obaveštenje koje mu je potrebno da bi pristao ili ne bi pristao na predloženu medicinsku meru. U lečenju pacijenta, naglašeno je u referatu, lekar treba da postupa s „pažnjom dobrog stručnjaka“, kao i da odgovara za lekarsku grešku po osnovu krivice. Naročita pažnja u referatu poklanja se pitanjima ko ima aktivnu, a ko ima pasivnu legitimaciju u parnici zbog lekarske greške, pa je s tim u vezi razmatrano i pitanje tereta

dokazivanja. Pored kritičke analize jedne sudske presude, autor je u referatu analizirala pojedina rešenja Zakona o parničnom postupku iz 2012. sa stanovišta izabrane teme. Ovaj referat interesantan je za delatnost osiguranja stoga što se odnedavno lekari obavezno osiguravaju od profesionalne odgovornosti za lekarske greške putem lekarskih komora.

3.5. „Pravo pacijenta na drugo mišljenje“ naslov je referata **dr Ivana Stojanovića**, lekara specijaliste cito-patologa Kliničkog centra u Nišu. Pravo pacijenta na drugo mišljenje nije samo naslov ovog referata, nego je i uobičajen termin u opštim uslovima osiguranja u oblasti dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja, te je u tom pogledu sadržaj referata interesantan za zaposlene u osiguravajućoj delatnosti.

3.6. Lista referata, koje je organizator svrstao u drugu sekciju – o zdravlju – valja zaključiti referatom **mr Dragane Maletić** pod naslovom „Poštovanje principa pravednosti u uvođenju medicinskih ogleda na ljudima“. U referatu je autor pošla od pojma medicinskog ogleda na ljudima. Naime, istakla je da je standardni medicinski tretman na ljudima tretman koji lekari iste klinike ili iste specijalističke oblasti u medicini uobičajeno primenjuju, dok je klinički ogled ili eksperiment novi tretman, koji dotad nije bio primenjivan i priznat, ili ga nisu primenjivali i priznavali lekari u znatnom broju. Pravnu analizu poštovanja principa pravednosti u kliničkim ogledima na ljudima autor je zasnovala na osnovnom staleškom međunarodnopravnom izvoru, koji čini Helsinška deklaracija. U narednim odeljcima referata autor je govorila o placebo kontrolisanim istraživačkim studijama i principu pravednosti u aktivno kontrolisanim istraživačkim studijama. Najviše prostora u referatu dato je razmatranju principa pravednosti u kliničkim ogledima na ljudima i pitanju osiguranja ispitanika. Izlaganje u ovom delu referata zasnovano je na posebnim uslovima osiguranja „Energoprojekt garanta“ iz 2005. godine.

3.7. Referat kojim je u zborniku radova zaključena sekcija o zdravlju mogao je da se poveže s novouvedenim obaveznim osiguranjem od profesionalne odgovornosti lekara. Reč je o referatu pod naslovom „Odnos radnje krivičnog dela neukazivanja lekarske pomoći i radnje krivičnog dela nesavesnog pružanja lekarske pomoći“. Autori su **prof. dr Miodrag Savović**, pravnik iz Centra za javnu upravu i javnu politiku, te **mr Danica Stepić**, viši sudijski pomoćnik u Prvom Osnovnom sudu u Beogradu.

4. Za materiju prava osiguranja najinteresantnije su bile brojne sekcije u okviru katedre Pravo na imovinu.

4.1. U prvoj sekciji – „Opšta pitanja” – preporuku zaslužuje pet referata.

4.1.1. Prvi referat nosi naslov „Pravna i moralna odgovornost”, a autor je **prof. dr Miodrag Orlić** sa Pravnog fakulteta Univerziteta „Slobomir P” u Bijeljini;

4.1.2. Drugi referat, autora **prof. dr Gale Galeva** i **prof. dr Jadranke Dabović Anestasovske** sa Pravnog fakulteta „Justinijan Prvi” Univerziteta u Skoplju, nosi naslov „Moral u svetlu obligacionog prava”.

4.1.3. Naslov trećeg referata glasi „Običaj kao izvor obligacionog prava”; koautori su **Nenad Gavrilović** i **Neda Zdraveva**, oboje docenti Pravnog fakulteta Univerziteta „Sv. Kiril i Metodij” u Skoplju;

4.1.4. Četvrti referat naslovljen je kao „Običaji i naše obligaciono pravo”; autor je **dr Mirko Bartulović**, član Predsedništva Udruženja pravnika Srbije;

4.1.5. Peti referat, autora **prof. dr Đorđa L. Nikolića** sa Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu, za temu ima „Zastarelost zatezne kamate”. Pored ovog referata, u kojem je autor obrađivao zastarelost zatezne kamate, kao uvek aktuelne teme za delatnost osiguranja, ostala četiri referata iz prve sekcije treće katedre aktuelna su stoga što interpretiraju pojmove korišćene u pozitivnom zakonodavstvu o delatnosti osiguranja.

4.2. U drugoj sekciji treće katedre posvećene ugovoru i odgovornosti za štetu veću pažnju od ostalih zaslužuju tri referata.

4.2.1. Dr Igor Vujović, docent Pravnog fakulteta „Slobomir P” Univerziteta u Bijeljini, podneo je referat na temu „Odgovornost po osnovu krivice prema Zakonu o obligacionim odnosima Crne Gore iz 2008. godine”. Težište je na analizi konkretnih sudskih odluka na zadatu temu.

4.2.2. Mišo Mudrić, asistent Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, obrađivao je „Pitanje uzročnosti u azbestnim predmetima (praksa engleskih sudova)”. Autor je na nekoliko precedenata iz engleske sudske prakse u stvari prikazao poznatu teoriju „kontinuiteta” slučaja pokrivenog osiguranjem – štetnog događaja, za koju su se u američkoj sudskoj praksi izborili američki osiguravači. Zamisao autora referata bila je da prikaže englesku varijantu te teorije. Organizator se ne bi ogrešio o sekciju o opštim pitanjima da je ovaj referat rasporedio u sekciju o osiguranju. Stil referenta verovatno je opredelio organizatora da referat rasporedi u sekciju o opštim pitanjima.

4.2.3. Referat **Samira Manića**, asistenta Državnog univerziteta u Novom Pazaru, imao je vrlo interesantnu temu: „Novčana naknada za duševne bolove zbog umanjenja životne aktivnosti”. Iz ugla prava osiguranja, u ovom referatu karakteristično je jedno od autorovih polazišta u obradi zadate teme.

To polazište činili su Uredba o naknadi štete na licima (*Službeni glasnik RS*, br. 34/2010) i zakonski osnov za njeno donošenje iz člana 26. stav 2. Zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju (*Službeni glasnik RS*, br. 51/2009).

5. U okviru treće katedre – Pravo na imovinu – za pravo osiguranja ipak je bila najznačajnija šesta sekciji – „Osiguranje“. Čelno mesto u zborniku radova pripalo je referatu dugogodišnjeg urednika te sekcije. Naime, **prof. dr Predrag Šulejić**, član Predsedništva Udruženja pravnika Srbije, podneo je referat pod naslovom „Metod regulisanja zakonskih normi koje se odnose na ugovor o osiguranju“. Pošto je ukazao na nesporne primere imperativnih i dispozitivnih normi u Zakonu o obligacionim odnosima (ZOO), autor je u referatu otvorio teorijsku diskusiju o zastupljenosti poluprinudnih normi u ZOO, uz iznošenje nekih pogleda na tu vrstu normi. Kao primer za tu vrstu norme ponuđene su i odredbe člana 900. stav 2. ZOO. Posle izlaganja teorijskih pogleda na poluprinudne pravne norme u osiguranju i na neke odredbe u uporednom pravu, koje bi, po oceni autora, mogle da budu u izvesnoj meri slične članu 900. stav 2. ZOO, autor je u referatu izveo zaključak da će o izloženom teorijskom razmatranju konačan stav zauzeti Komisija za izradu Građanskog zakonika. Po mišljenju prikazivača ovih 25. susreta pravnika na Kopaoniku, u zakonodavnopravnoj teoriji i praksi postoji puna saglasnost o pojmovima *imperativna* i *dispozitivna norma*, dok termin *poluprinudna norma* ne spada u opšteprihvaćenu zakonodavnopravnu teoriju i praksu i zbog takvih novotarija navedenu komisiju ne treba animirati. Što se, pak, tiče odredbe iz člana 900. stav 2. ZOO, ta odredba ne bi trebalo da zauzme mesto u budućem Građanskom zakoniku Srbije, jer je bila nejasna i nerazumljiva u ZOO.

5.2. Referat **dr Šime Ivanjka**, profesora emeritusa na Pravnom fakultetu u Mariboru, čiji je naslov „Pravni odnosi između posrednika u osiguranju i društva za osiguranje“, izazvao je najživlju diskusiju među učesnicima susreta od svih referata iz ove sekcije. Pošto je u referatu definisao pojam posrednika u osiguranju i izložio kratak istorijski osvrt na posredovanje u osiguranju, autor je izložio i regulativu o posredniku u osiguranju u pravu EU i u državama bivše SFRJ, uključujući pitanje usklađenosti regulative tih država sa pravom EU. Težište referata je na spornom pitanju ko treba da plati proviziju posredniku u osiguranju: nalogodavac za zaključenje ugovora o osiguranju ili osiguravač? Autor je u zaključku istakao da se delovanje posrednika u praksi ne razlikuje mnogo od delovanja zastupnika, ali da će najavljena novela važeće direktive EU doprineti da države na putu ka EU adekvatnije regulišu mesto i ulogu posrednika u osiguranju.

5.3. Naučni savetnik Instituta za uporedno pravo u penziji **dr Zoran Radović**, u referatu pod naslovom „Načelo dobre vere i načelo obeštećenja u osiguranju“, obradio je različite aspekte ta dva osnovna načela u osiguranju. U obradi teme pošao je od Zakona o obligacionim odnosima i Zakona o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi, a sve to propratio je stranom sudskom praksom i poslovnom praksom osiguravača, kao i velikim brojem relevantnih naučnih izvora. Na pitak i zanimljiv način, autor je čitaocu iz delatnosti osiguranja približio niz pojmova prava osiguranja iz dva pomenuta zakona (ugovarač osiguranja, osiguranik, osiguravač, interes osiguranja i dr.). Od svih referata iz ove sekcije autor je na najautentičniji način povezoao osnovne pojmove prava osiguranja sa opštom temom ovih susreta „Pravo i moral“.

5.4. U sekciju o pravu osiguranja organizator je uvrstio i referat **dr Nataše Petrović Tomić** na temu „Odnos osiguranja od odgovornosti direktora i pravila poslovne procene“. Iako naslov upućuje na to da je težište referata na pravu osiguranja, težište je ipak na kompanijskom pravu, tj. na razmatranju instituta poslovne odluke ili instituta pravila poslovne odluke direktora i drugih menadžera u okviru korporativnog upravljanja u kompanijskom pravu. Autor je ovu inspirativnu temu i pravni institut iz kompanijskog prava uspešno približila domaćem čitaocu iz delatnosti osiguranja na taj način što je izložila njegove ključne elemente i druge okolnosti ovog instituta, zatim prikazala njegovu pravnu prirodu i istakala da taj institut kompanijskog prava vodi poreklo iz precedentnog (američkog) prava. U drugom delu referata posmatrani institut kritički je analiziran u odnosu na domaće zakone o privrednim društvima (raniji i važeći), posle čega se osvrnula i na odnos ovog instituta sa osiguranjem od odgovornosti direktora i drugih menadžera. Autor smatra da institut obaveznog osiguranja od odgovornosti direktora i drugih menadžera ne predstavlja konkurenciju institutu poslovne odluke u kompanijskom pravu.

5.5. Tema referata **mr Slobodana Ilijića**, člana Predsedništva Udruženja pravnika Srbije, bila je „Uvođenje prava osiguranja u stečajni postupak Republike Srbije“. U referatu je ukazano da je zakonodavac u Srbiji uveo u osiguranje stečajni postupak i poverio pravo stečajnom upravniku da osigura imovinu stečajnog dužnika, pod određenim uslovima propisanim zakonom. Autor je istakao različita mišljenja pravnih pisaca, koja su se javila povodom zakonske norme o uvođenju prava osiguranja u stečajni postupak. Posebna pažnja u referatu poklonjena je pitanju pravne prirode zakonske norme o povezivanju osiguranja sa stečajnim upravnikom, s obzirom na to da je sadržaj

te ključne pravne norme bio prikriiven (sakriven) u zakonskim uslovima za razrešenje stečajnog upravnika. Autor je u zaključku pohvalio zakonodavca što se odupro zahtevima iz stručne pravničke javnosti da se odmah uvede obavezno osiguranje od odgovornosti stečajnog upravnika, odnosno da se po svaku cenu preuzmu rešenja iz zakona bivših republika SFRJ.

5.6. Autor **Nebojša Stevanović** iz Glavne filijale Valjevo Kompanije „Dunav osiguranje“ a.d.o. pripremio je referat pod naslovom „Osiguranje života za slučaj smrti korisnika kredita“. U referatu je ukazano da ugovor o osiguranju života za slučaj smrti korisnika kredita predstavlja najbolju garanciju da će se svaki kredit otplatiti, da se u Srbiji ovakav oblik osiguranja života primenjivao svega nekoliko godina, ali da je već stekao popularnost. U pogledu garancija za otplatu kredita autor je istakao da se ovom vrstom ugovora o osiguranju života banka štiti od rizika neizmirenih obaveza po osnovu kredita, ali se, usled smrti primaoca kredita, finansijski štiti i porodica osiguranika za deo neotplaćenog kredita. Autor se založio za dalje produbljivanje saradnje osiguravača i banaka, sa ciljem da se pronađe načina za uključenje osiguranja i u druge bankarske poslove.

6. Srebrni jubilej, to jest 25. susrete pravnika Kopaoničke škole prirodnog prava obeležilo je 270 referata publikovanih u četiri toma časopisa za pravnu teoriju i praksu Udruženja pravnika Srbije *Pravni život*. Nesumnjivo, ovo je i dalje najveća smotra pravne nauke, teorije i prakse na teritoriji bivših država SFRJ, sa ključnom ovogodišnjom porukom koja glasi: pošteno živeti, drugoga ne vređati, svakome priznati ono što mu pripada. U tu poruku adekvatno su se uklopili i prilozi iz prava osiguranja na ovim susretima.